

ДИСКУРСИВНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ МІНЛИВОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Тараненко Галина

Таврійський державний
агротехнологічний університет

Куліда Оксана

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

Останніми роками спостерігаються активні перетворення у сфері праці, зокрема з'являються нові професії та трансформуються старі. Такі трансформації ставлять нові вимоги до фахівця та його компетенцій, адже сучасного роботодавця цікавить не стільки формат теоретичних знань випускника навчального закладу, скільки його готовність до здійснення професійної діяльності та професійного саморозвитку.

В умовах, що склалися закономірним постає питання щодо підготовки фахівців нової формації, здатних швидко й адекватно увійти до виробничого процесу, забезпечити приріст нових сучасних компетенцій в організаціях та, найголовніше, фахівців, здатних до саморозвитку й саморефлексії. У зв'язку із цим актуалізується необхідність перегляду традиційних підходів до професійної освіти, адже переорієнтація на ринкові відносини вимагає серйозних змін у всій її системі.

Поняття «саморозвиток особистості» аналізується у різних класичних і сучасних психолого-педагогічних доробках. Так, зокрема, В.Андрущенко, А.Адлером, К.Абульхановою-Славською, Г.Баллом, І.Бехом, Р.Бернсом, Г.Васяновичем, Л.Виготським, Н.Гузій, І.Зязюном, О.Леонтьєвим, А.Маслоу, Ю.Моргуном, С.Пашенком, О.Пехотою, К.Роджерсом, С.Рубінштейном, З.Фрейдом, К.Хорні, К.Юнгом та ін. вивчаються питання самоактуалізації та самореалізації особистості; М.Бахтінін, М.Бубером, К.Роджерсом, П.Щедровицьким, В.Франклом саморозвиток досліджується як внутрішній процес та визначаються способи саморефлексії та самовдосконалення.

Варто зазначити, що поняття «саморозвиток» набуває сьогодні ознак міждисциплінарності, оскільки досліджується різними науками. У зв'язку із цим спостерігається досить велике розмаїття його розуміння у науковій літературі: «розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами» [7, с. 45]; «розвиток кого-небудь власними силами, без впливу, сприяння яких-небудь зовнішніх сил» [2; 5]; «саморух, для якого характерним є перехід на більш високий ступінь організації» [1, с. 305]; власна активність людини у зміні себе, в розкритті, збагаченні своїх духовних потреб, творчості, свого особистісного потенціалу; діяльність суб'єкта, спрямована на розвиток характеру, здібностей та індивідуальності тощо.

Стосовно поняття «професійний саморозвиток», то тут акцент робиться на зростанні, становленні, інтеграції та реалізації у професійній діяльності професійно значущих особистісних якостей та здібностей, професійних знань і умінь, активне якісне перетворення людиною свого внутрішнього світу, що приводить до принципово нового його устрою і способу життєдіяльності. При цьому основною ідеєю проблеми професійного саморозвитку є ідея детермінації розвитку особистості діяльністю, що спонукає до вивчення людини з позицій її відповідності професії та успішності діяльності в ній.

Загалом можна виділити два підходи до визначення сутності професійного саморозвитку [3]: перший підхід пов'язаний із розвитком і саморозвитком особистості, другий – з «вписуванням» людини до тієї чи іншої системи професійної діяльності. Спільним для вказаних підходів до професійного саморозвитку є положення

про взаємний вплив індивідуальних особливостей людини і соціокультурного середовища, «етапності» процесу та залежності особистісного розвитку і професійного становлення.

Варто зазначити, що поняття «саморозвиток» часто вживається як синонім інших явищ, що відображають процеси «самості». Явища самовираження, самовизначення, самоствердження, самореалізації і саморозвитку пов'язані із утвердженням людиною своєї суб'єктивності, але при цьому саморозвиток є найбільш багатогранним процесом, що включає всі інші. Самовираження і самоствердження є потребами людини, самовизначення є складовою частиною процесу самореалізації, який у свою чергу є складовою процесу саморозвитку особистості. Саморозвиток є закономірною зміною індивіда при безперервній взаємодії громадського та індивідуального, у результаті якого виникає новий якісний стан особистості. Отже, професійний саморозвиток у широкому розумінні є процесом формування особистості та її професіоналізму в саморозвитку, навчанні, професійній діяльності і взаємодіях.

Професійний саморозвиток є багатокомпонентним особистісно та професійно значущим процесом, що базується на взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх факторів, які уможливають розкриття, усвідомлення і перетворення своїх професійно значущих особистісних особливостей, адекватному і активному їх використанню у професійній діяльності.

На думку вчених [4], професійний саморозвиток майбутніх фахівців здійснюється має здійснюватися в три етапи: орієнтовний – формування професійних намірів, системи знань про саморозвиток особистості і її професійної спрямованості; виконавчий (безпосередня професійна підготовка) – набуття нового способу дії та контроль-коригувальний – освоєння і закріплення на практиці нових способів дії. При цьому до основних умов професійного саморозвитку дослідники відносять професійну підготовку, професійну діяльність і професійне вдосконалення, адже процес саморозвитку, як форма існування особистості, виражається у активності, діяльності, спілкуванні, поведінці, що є мотивацією для подальшого саморозвитку особистості. Отже, зрозуміло, що професійний саморозвиток майбутнього фахівця потребує активізації та коригування ще на етапі набуття фахових компетенцій, тобто в процесі навчання у виші.

У професійному саморозвитку майбутнього фахівця важливою складовою є його механізми, які є специфічною самоорганізацією майбутнім фахівцем свого особистісного освітньо-розвивального простору, в якому він є суб'єктом професійного становлення і саморозвитку.

Аналіз досліджень професійного саморозвитку [4,5] актуалізує також проблему рефлексії, розвиток якої відбувається завдяки створенню реальних професійних ситуацій. Організація рефлексії при виконанні такої діяльності допомагає майбутньому фахівцю «приміряти» себе до майбутньої професії, а її вимоги – до себе, свого образу мислення, темпераменту, своїх рис характеру і якостей, до існуючих уявлень про обрану професію, допомагає усвідомити її цінність. Моделювання реальних професійних ситуацій з опорою на рефлексію уможливує набуття досвіду у процесі освоєння майбутньої професії, дозволяє актуалізувати цінність праці, що, у свою чергу, впливає на професійний саморозвиток особистості як майбутнього фахівця.

Отже, рефлексія є важливою складовою особистісного розвитку, що займає ключову позицію у розвитку професійної самосвідомості майбутнього фахівця. Усі зазначені складові є важливими у процесі становлення майбутнього фахівця та формування у нього здатності до професійного саморозвитку і саморефлексії. Проте без участі самої особистості, без її прагнень неможливо досягти високих результатів у професійній підготовці та високого рівня професійного саморозвитку майбутнього фахівця. У зв'язку з цим основним критерієм ефективності професійної підготовки виступає формування готовності до професійного саморозвитку. Розуміючи готовність до діяльності як цілісний прояв особистості, готовність до професійного саморозвитку варто розглядати як особливий особистісний стан, що передбачає наявність у суб'єкта образу

структури дії щодо саморозвитку і постійної спрямованості свідомості на його виконання та включає різні мотиви, спрямовані на усвідомлення завдань, моделі вірогідної поведінки.

Список використаних джерел

1. Большой энциклопедический словарь: В 2-х т. / Гл. редактор А.М. Прохоров. – Сов. энциклопедия. – Т. 2 – 1991. – 768 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / Укладач і головн. ред. В.Т. Бусел. – К., Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Власова Е.А. История становления проблемы процесса саморазвития. – М.: Фолио, 2007. – 232 с.
4. Вульф В. З. Педагогика рефлексии: взгляд на профессиональную подготовку учителя / Б.З. Вульф, В. Н. Харькин. – Москва : Магистр, 1995. – 111 с.
5. Новий тлумачний словник української мови / Уклад. В.В. Яременко, О.Н. Сліпушко.: У 4 т. Т.4. – К.: Видавництво «Аконіт», 1999.
6. Олексенко Р. И. Аксиодуховная составляющая в становлении и гармонизации социокультурного бытия человека / Р. И. Олексенко, В. В. Молодыхченко, Г. Г. Тараненко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. - 2016. - Вип. 65. - С. 27-40.
7. Словник української мови: В 11-ти т. / Видавництво «Наукова думка»; Под ред. Назарової І.С., Петровської О.П. та ін. – Т.9. – К.: 1978. – 916 с.